

DOI 10.31651/2524-2660-2019-3-40-43

ORCID 0000-0001-5818-4656

ФУЧИЛА Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов,
Національний університет «Львівська Політехніка»
e-mail: helenfuchila@gmail.com

ORCID 0000-0003-4037-4122

БАЛАЦЬКА Любов Петрівна,

старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний університет «Львівська Політехніка»
e-mail: lubov.balatska@gmail.com

УДК 37.091.21(493)

ЗМІСТ НАВЧАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДОРΟΣЛИХ У БЕЛЬГІЇ

Розглянуто базові принципи організації навчання функціональної грамотності дорослих у Бельгії.

Проаналізовано основи поєднання андрагогічних навчальних стратегій із індивідуальним підходом у стратегії розвитку особистості дорослих учнів із одночасним формуванням їхніх знань та цінностей у процесі навчання.

Відмічено використання принципів андрагогіки по відношенню до дорослих учнів, а саме, інтегровані програми, що поєднують зусилля учнів та вчителів для досягнення спільної мети, психологічну підтримку в процесі навчання.

Ключові слова: Бельгія; андрагогіка; функціональна грамотність; інтегровані програми; індивідуальний підхід; стратегії розвитку особистості.

Постановка проблеми. Навчання функціональної грамотності дорослих набуло нового значення в умовах сучасності. В країнах із розвиненою економікою неграмотність, тобто невміння читати і писати, перестала бути проблемою більшості населення і стосується тільки певних груп мігрантів. Але функціональна неграмотність, тобто нездатність застосовувати знання шкільної програми у щоденному житті, притаманна особам, які не завершили середню освіту, або ж завершили її із низьким рівнем знань, існує та становить значну соціальну проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми освіти дорослих у розвинених країнах світу привертають увагу численних зарубіжних та українських науковців, зокрема, С.-А. Гоффіне, Д. Ван Дам, Е. Амалатас, І. Де Мейер, Л. Далоз, А. Маслоу, Г.-Д. Еверс, І. Інфанте, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Т. Новілова, О. Огієнко тощо, які досліджують різні її аспекти. Навчання функціональної грамотності дорослих є невід'ємною складовою освітньої діяльності в цілому, отже також є предметом ґрунтовних досліджень. Воно спрямоване не тільки на освоєння базових навичок (усного мовлення, читання, письма чи оперування числами), але також на забезпе-

чення повноцінної участі дорослих у соціальному житті, бо «ким людина може бути, тим вона повинна бути. Ця потреба називається самореалізацією» [1, с. 162]. Досвід організації та діяльності такої освіти дорослих у розвинених країнах Європи, а зокрема, у Бельгії, може бути надзвичайно корисним і для розвитку освіти дорослих в Україні.

Мета статті. Проаналізувати зміст навчання функціональної грамотності дорослих у Бельгії та можливості його використання у сфері освіти дорослих в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Бельгії освітня діяльність, спрямована на дорослих, враховує відмінність їхніх можливостей, потреб та цілей від дітей шкільного віку [2]. Ці особливості навчання дорослих вимагають застосування особливих методик та розробки спеціальних програм, які сприяють формуванню свідомості, мотивації та розвитку особистості в цілому. При цьому потрібно враховувати особливості учіння дорослих, наприклад, використання ними отриманого життєвого досвіду в процесі освоєння нових знань, які тільки таким чином «осідають у їхній довготривалій пам'яті» [3, с. 36].

У співзвучності з гуманістичними філософськими принципами, відкритим, гнучким та андрагогічним підходом до програм, методи навчання грамотності дорослих зосереджені радше на учінні (англ. – learning), ніж на навчанні (англ. – teaching). Таким чином, важливим завданням системи освіти дорослих Бельгії було створення таких умов для навчання дорослих, що сприяли б розвитку психологічної готовності до подальшого навчання впродовж усього життя і самоосвіти, формуванню адекватної самооцінки та рефлексії на зовнішню оцінку [4]. Умови навчання створюють за допомогою навчальних стратегій, пов'язаних із

організацією змісту навчальних програм, методикою навчальних циклів. Вони визначають роль учня у навчальному процесі та роль координаторів навчальної діяльності, спрямованої на когнітивний розвиток, формування нових особистісних та соціальних цінностей. Навчальна та психологічна підтримка, що надається дорослому учневі під час навчання грамотності, та атмосфера впливу під час навчального процесу є важливими факторами у цьому процесі.

Навчальну підтримку забезпечують навчальні матеріали, розроблені централізовано та особисто вчителями, що складають курси з розвитку грамотності. До навчальних матеріалів відносять буклети, ілюстровані серії оповідань, аудіо-, відео- та інтернет-ресурси, рольові ігри тощо.

Психологічна підтримка забезпечується емоційним наповненням занять (стимулювання вчителем почуття власної гідності учнів, повага до людських цінностей), яке підтримують формуванням малих інтерактивних груп дорослих учнів та відповідною підготовкою вчителів грамотності.

Навчальні програми для дорослих ґрунтуються на застосуванні індивідуального підходу до учня, розпочинаються із визначення рівня попередньо освоєних знань, надають можливість формувати власну думку та абстрактні поняття. За допомогою ілюстративного матеріалу учні навчаються формулювати узагальнення, тобто, відштовхуючись від простого, просуваються до вивчення складного, від конкретного до абстрактного, від практичного до теоретичного. Види вправ, що використовуються для навчання функціональної грамотності дорослих, повинні розвивати розумові здібності, як, наприклад, запам'ятовування, асоціація, інтерпретація, аналіз, синтез, судження, які є основою процесу мислення.

Як у курсах грамотності, так і у неперервній освіті загалом, розробка навчальних програм є одночасно процесом створення курсу навчання (англ. – course of study) і курсу діяльності (англ. – course of action), тобто пов'язана із стратегією розвитку особистості. Програма має бути спрямована радше на специфічні, функціональні, ніж на загальноосвітні цілі.

Важливою вказівкою для розробки змісту навчальних програм для дорослих є принцип інтеграції, який можна розглядати з перспективи міжпрограмної інтеграції, предметної інтеграції, інтеграції тексту та засобів інформації, інте-

рації матеріалів учня та вчителя. Інтеграція, або об'єднання різних програм, предметів, навчальних матеріалів, зусиль вчителя та учня, є основною методологічною концепцією навчання грамотності дорослих. При розробці програм навчання грамотності (так як і неперервного навчання) не рекомендується допускати їхньої ізольованості. У цьому процесі мають бути задіяні усі можливі варіанти освітніх та розвиткових програм, що використовуються у спільноті, у регіоні та у світовій освітній практиці.

Дорослий учасник програми навчання грамотності не отримує знання шляхом вивчення окремих предметів (історія, граматики, сільське господарство тощо). Для вищої результативності знання та цінності учня формуються одночасно. Учень розвиває разом із базовими навичками грамотності навички застосування нових знань у житті, а не суто предметні та впорядковані знання [5].

Навчаючи дорослих у Бельгії, застосовують також інтеграцію тексту та ілюстрацій, навчання за допомогою тексту та медійних засобів з одного боку, та діяльності (економічної, соціальної та політичної) з другого. Крім того, потрібно досягти кореляції між навчанням учнів та навчанням вчителів. Вчителі грамотності дорослих постійно навчаються, оскільки на протязі занять вони отримують новий досвід та нові завдання через спілкування із їхніми учнями. Можна сказати, що такі вчителі навчаються разом із своїми групами. Тому великого значення набуває розробка нових навчальних матеріалів, яку здійснюють вчителі у процесі освітньої діяльності.

Навчання грамотності дорослої особи є активним, тобто включає не тільки засвоєння знань, але й реакцію на отриману інформацію. Зміст та організація навчальних матеріалів забезпечують цю можливість. Учасники активного навчання отримують бажані навички під час такої діяльності, як рольові ігри та міні-вистави, тобто у творчому середовищі, де студенти проявляють свої сильні сторони й нейтралізують слабкі.

Важливим фактором, що визначає зміст навчання грамотності дорослих, є сприяння трансформації знань у щоденне життя. Це означає, що діяльність вчителя грамотності нерідко виходить поза рамки уроку, оскільки до його обов'язків входить порадицтво стосовно використання учнями освоєних знань у їхньому щоденному житті. Зміст навчальної програми повинен передбачати можливість надання практичної поради щодо засто-

сування набутих навичок. Отже, вчитель грамотності дорослих повинен бути соціально заангажованим, працюючи із особами із особливими потребами, особами із низьким рівнем доходів та представниками маргінальних груп [6].

У різних непривілейованих групах населення Бельгії (у середовищах іммігрантів та корінних бельгійців) виникають подібні проблеми. Для того, щоб курси грамотності приносили бажаний ефект, необхідні спільні зусилля багатьох працівників освіти та соціального сектора, оскільки, насамперед, їхня діяльність повинна допомагати дорослим позбутись почуття провини та приниження. Тривалість цього процесу залежить від того, наскільки глибоко такі особи відчувають власну ізольованість у суспільстві, тобто як швидко вони можуть це ставлення змінити. Тому різноманітні програми навчання грамотності створюють на єдиній теоретичній основі, що визнає та пропагує наведені вище принципи. Загалом, у Бельгії принципи освітньої діяльності, спрямованої на дорослих, спираються на ідеї П. Фрейре. Це означає, що ця діяльність здійснюється у соціокультурному контексті, на основі міждисциплінарного підходу, має політичний характер та сприяє розвитку самостійного мислення.

Одним із важливих понять у світовій практиці андрагогіки, пов'язаним із поняттям ціложиттєвої освіти, є «навчання навчатись» (англ. – «learning to learn») [7, с. 15]. За цим принципом побудовано освіту дорослих у багатьох країнах, в тому числі і у Бельгії. Дорослий учень має усвідомити, як він навчається, та розвивати свої можливості навчатись. У центрі уваги принципу «навчання навчатись» знаходиться поняття метапізнання, що означає усвідомлення процесу власного пізнання та керування ним. Саме цей процес охоплює розвиток навичок, потрібних для ціложиттєвої освіти, серед яких – самоорганізація, спілкування, робота в команді, рефлексивність та самосвідомість [8–9].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, процес навчання функціональної грамотності дорослих у Бельгії спрямований на формування готовності до навчання у будь-якому контексті та у будь-якому віці; здатності пристосовувати своє навчання до різних контекстів, відповідних до індивідуальних потреб та здібностей; готовності до освоєння нових знань; готовності до самостійного навчання; готовності навча-

тись, використовуючи досвід інших осіб та у співпраці з ними. Крім метапізнання, для ефективного навчання та розвитку дорослим потрібна також низка особистісних факторів (мотивація, самоефективність, розуміння цінності навчання) та зовнішніх факторів (навчальне середовище, індивідуальний підхід до потреб учня, надання необхідних початкових знань (базовий словник, цифри тощо) для забезпечення рефлексії у навчальному процесі. Подальше вивчення та глибокий аналіз організації навчання функціональної грамотності дорослих у розвинених країнах Європи та, зокрема, Бельгії, дозволить успішно розвинути його і в Україні, використовуючи багаторічний досвід системи освіти дорослих Бельгії.

Список бібліографічних посилань

1. Maslow A. *Toward a Psychology of Being: Second Edition*. New York: Van Nostrand Reinhold; Second edition, 1968. 240 p.
2. Merriam S.B., Caffarella R.S., Baumgartner L.M. *Learning in Adulthood: A Comprehensive Guide*. San Francisco: Jossey-Bass, 2007. 560 p.
3. Clark R. C., Meyer R. E. Learning by viewing versus learning by doing: Evidence-based guidelines for principled learning environments. *Performance Improvement*, 2008. Vol. 47, P.5–13.
4. Poonwassie A. *Fundamentals of adult education: Issues and practices for lifelong learning*. Toronto: Thompson Educational Publishing Inc., 2001. 260 p.
5. Mukan N., Fuchyla O. Functional literacy learning in the system of adult education in Belgium. *Advanced education*. Kyiv, 2016. № 6. С.34–39.
6. Goffinet S.-A., Van Damme D. *Analphabetisme fonctionnel en Belgique*. Bruxelles: Fondation Roi Baudouin, 1990. 190 p.
7. Bray M. *Community Partnerships in Education: Dimensions, Variations, and Implications*. Paris: UNESCO, 2001. 57 p.
8. Cedefop. *Learning while working: Success stories on workplace learning in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011. 122 p.
9. Amalathas E. *Learning to Learn in Further Education*. Berkshire: CfBT Education Trust, 2010. 52 p.

References

1. Maslow, A. (1968). *Toward a psychology of being*. New York: Van Nostrand Reinhold; Second edition.
2. Merriam, S. B., Caffarella, R. S., & Baumgartner, L. M. (2007). *Learning in adulthood: A comprehensive guide* (3rd ed.). San Francisco: Jossey-Bass
3. Clark, R. C., & Mayer, R. E. (2008). Learning by viewing versus learning by doing: Evidence-based guidelines for principled learning environments. *Performance Improvement*, 47, 5–13.
4. Poonwassie, A. (2001). *Fundamentals of adult education: Issues and practices for lifelong learning*. Toronto: Thompson Educational Publishing Inc.
5. Mukan, N., Fuchyla, O. (2016). Functional literacy learning in the system of adult education in Belgium, *Advanced education*, 6, 34-39.
6. Goffinet, S.-A., Van Damme, D. (1990). *Analphabetisme fonctionnel en Belgique*. Bruxelles: Fondation Roi Baudouin.
7. Bray, M. (2001). *Community Partnerships in Education: Dimensions, Variations, and Implications*. Paris: UNESCO.
8. Cedefop. (2011). *Learning while working: Success stories on workplace learning in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
9. Amalathas, E. (2010). *Learning to Learn in Further Education*. Berkshire: CfBT Education Trust.

FUCHYLA Olena,

PhD in Pedagogy, Associate Professor of Foreign Languages Department,
Lviv Polytechnic National University

BALATSKA Liubov,

Senior Teacher of Foreign Languages Department,
Lviv Polytechnic National University

THE CONTENT OF TEACHING THE FUNCTIONAL LITERACY TO ADULTS IN BELGIUM

Summary. *Introduction.* Having analyzed the process of teaching functional literacy to adults in Belgium, the authors can state that the problem has acquired a new status. In developed countries, illiteracy, that is, reading or writing disability, is no longer a total problem and concerns only very special groups of immigrants. However, functional illiteracy causing the disability of applying knowledge acquired at secondary school to everyday life is a feature of those who leaved school prematurely or graduated from it with very low basic skills. It still exists in a modern world and is a considerable social problem. Teaching functional literacy to adults is a constituent part of educational activities in general. It is directed not only towards acquiring basic skills like speaking, reading, writing or dealing with numbers, but also towards providing the full participation of adults in social life.

The purpose of the article is to analyze the basic principles of the organization of teaching functional literacy to adults in Belgium and the possibility of their implementation in the field of adult education in Ukraine.

The methods of analysis, synthesis and comparison are used in the article.

Results. In Belgium adult education takes into account their abilities, needs and targets which are different to those of school children. These peculiarities of adult learning require applying specific techniques and developing special syllabi which promote the formation of conscience, motivation and personal development in general. Moreover, the life experience of adult learners should be used in the process of their acquiring new skills and knowledge

which are well memorized in such a way. Syllabi for adults are based on the use of individual approach to the learners, begin from the determining the level of previously acquired knowledge, provide the opportunity for forming their own opinions and abstract notions. The main principle of developing the content of the syllabi consists in integration approach which means interdisciplinary integration, subject integration, test and media integration, integration of learner's and teacher's materials.

Originality. This research has been done for the first time with the use of original literature sources.

Conclusion. The process of teaching functional literacy to adults in Belgium is directed to forming the readiness to learning in every context and at every age; ability to accommodate their learning to different contexts according to individual needs and dispositions; readiness to acquiring new knowledge and to self-education, using the experience of others and with collaboration with them. For better achievements the knowledge and values of adult students of literacy courses are developed simultaneously, which means that students learn how to implement their new knowledge in the real life.

Keywords: Belgium; andragogy; functional literacy; integrated programs; individual approach; strategies of personality development.

Одержано редакцією 18.04.2019
Прийнято до публікації 20.05.2019